

ОБУЧЕНИЕТО НА УЧЕНИЦИ И СТУДЕНТИ КАТО ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПРОЦЕС ЗА ЦЕННОСТНО ФОРМИРАНЕ НА ЛИЧНОСТТА И ВЪЗПИТАНИЕ В ДОБРОДЕТЕЛИ

М. ТОДОРОВА
Филиал Шумен, МУ – Варна

TRAINING OF PUPILS AND STUDENTS AS AN EDUCATIONAL PROCESS FOR VALUE-BASED FORMATION OF PERSONALITY AND EDUCATION IN VIRTUES

М. TODOROVA
Shumen Affiliate, Prof. Dr. Paraskev Stoyanov Medical University – Varna

Резюме. Образованието може да е средство за мобилизиране на ресурсите на цялото общество за разрешаване на социалнозначими проблеми. Общественозначим проблем в България е огромният недостиг на кръводарители, което обуславя липсата на достатъчно кръвни продукти. Най-безопасният начин за осигуряването на достатъчно количества кръвни съставки е провеждането на акции за доброволно и безвъзмездно кръводаряване. Съществува нужда за насърчаване и популяризиране на доброволното кръводаряване сред младите хора. **Целта** на настоящия доклад е да се очертае ролята на обучението за активизиране на студенти и ученици от регион Шумен за включване в донорски акции по кръводаряване. **Материал и методи:** Проучването е осъществено чрез изработен собствен инструментариум – анкетната карта, $n = 383$, и е проведено през периода 01.03.2025 г. – 01.09.2025 г. Получените данни са обработени чрез статистически пакет SPSS for Windows версия 19.0.0. За изработване на графиките е използван Microsoft Office Excel 2010. **Резултати и обсъждане:** За популяризиране на идеята за безвъзмездно донорство трябва да се работи предимно с хора в млада възраст, тъй като те се чувстват жизнени, желаят да са полезни, по-бързо вземат решения и действат. В съвременното общество, в което съществува нравствен дефицит и бездуховност, университетските преподаватели и учителите в средните училища могат да са пример за подражание. Ролята на преподавателя е да развива чрез своето поведение мисленето на младия човек, който да изгради собствен набор от ценности и добродетели. **Изводи:** Обучението в училище и в университет може да благоприятства възприемането на кръводаряването като кауза, което обуславя необходимостта от търсене на нови форми за привличане на младите хора. Личният пример на човек от обучаващата или от семейната среда (преподавател, родител, приятел или близък) има значение за мотивацията на младежите за кръводаряване (студенти 47%, ученици 36%), което потвърждава решаващата роля на обкръжаващата среда не само в усвояване на наука, но и във възпитание в добродетели.

Ключови думи: студенти, обучение, възпитание, добродетели

Abstract. Education can be a means of mobilizing the resources of the entire society to solve socially significant problems. A socially significant problem in Bulgaria is the huge shortage of blood donors, which causes the lack of sufficient blood products. The safest way to ensure sufficient quantities of blood components is to conduct voluntary and unpaid blood donation campaigns. There is a need to encourage and popularize voluntary blood donation among young people. There is a need to encourage and popularize voluntary blood donation among young people. **Purpose:** The purpose of this report is to outline the role of training in activating students and pupils from the Shumen region to participate in blood donation campaigns. **Materials and methods:** The study was carried out using a self-developed toolkit – the questionnaire ($n = 383$), in the period 01.04.2025 – 01.09.2025. The data obtained were processed using the statistical package SPSS for Windows version 19.0.0. Microsoft Office Excel 2010 was used to create the graphs. **Results and discussion:** To popularize the idea of unpaid donation, we should work primarily with young people, as they feel vital, want to be useful, and make decisions and act more quickly. In modern society, where moral deficiency and lack of spirituality have become permanently established, university professors and secondary school teachers can be role models. The role of the teacher is to develop the thinking of the young person through his or her behavior, so that he or she can build his or her own set of values and virtues. **Conclusions:** Education at school and university can foster the perception of blood donation as a cause, which necessitates the search for new forms of attracting young people. The personal example of a person from the educational or family environment (teacher, parent, friend or relative) is important for the motivation of young people to donate blood (students 47%, schoolchildren 36%), which confirms the crucial role of the surrounding environment not only in learning science, but also in educating in virtues.

Key words: students, education, upbringing, virtues

ВЪВЕДЕНИЕ

В условия на интензивен научно-технически прогрес най-голямото богатство на съвременното общество е образованието. Придобиването на знания и умения чрез образование е в съответ-

ствие с потребностите на труда и целите на социално приобщаване и активно гражданско участие. Образованието може да бъде средство за мобилизиране на ресурсите на цялото общество за разрешаване на социалнозначими проблеми.

На образованието се възлагат огромни надежди за създаване на условия за личен и обществен прогрес. „Образованието трябва да почива на фундаменталния принцип, като допринася за цялостното развитие на личността... личната отговорност и духовните ценности“ [1].

С реформите в областта на средното и висшето образование и присъединяването на България към Европейския съюз, се акцентира върху развитието на индивидуални интереси и способности за бъдеща реализация, като се разширяват общата култура и възпитанието в ценности на гражданското общество.

Законово-нормативната уредба на българското образование гарантира изграждането на основни компетентности и социално-емоционални умения, обуславящи грамотността и компетентността в обществено-икономическите области.

В чл. 3(1) от Закона за предучилищно и училищно образование се посочва, че образованието като процес включва обучение, възпитание и социализация [2]. Основните цели на средното образование са изложени в Правилника за приложение на законът за народната просвета. Една от тях определя създаването на условия за формиране и зачитане на ценностите като национална идентичност, уважение към околните, емпатия и гражданска отговорност [3]. Общото средно образование трябва да създава условия за формиране и зачитане на тези ценности [4].

Реформите в областта на висшето образование и присъединяването на България към Европейския съюз водят до хуманизация и демократизация на учебния процес.

Хуманизирането на учебния процес във ВУЗ изисква поставените от преподавателя цели да бъдат приети от студентите, да се формира у тях способност за самооценка и самоуправление, да мислят и работят творчески, да се чувстват отговорни за промяната в обществото въз основа на хуманни и демократични принципи [5]. Целта на висшето образование е подготовката на висококвалифицирани специалисти над средното образование и развитието на науката и културата, както е посочено в чл. 2 на Закона за висшето образование [6].

Общественосзначим проблем у нас е огромният недостиг на кръводарители, което обуславя липсата на достатъчно кръвни продукти. Най-безопасният начин за осигуряването на достатъчно количества кръвни съставки е провеждането на акции за доброволно и безвъзмездно кръводаряване. Съществува нужда за насърчаване и популяризиране на доброволното кръводаряване сред младите хора.

Днес представители на изпълнителната власт, здравни ръководители, медици и общественици са категорични, че настъпилният спад в кръводаряването може да се преодолее, като се организират повече информационни кампании, повече целенасочени здравни и образователни инициативи [7].

В България трябва приоритетно да се решат проблемите, свързани с кръводаряването, тъй като те засягат както отделния човек, така и цялото общество. По данни на Националния център

за трансфузиология и хематология (НЦТХ) броят на доброволните и безвъзмездни кръводарители е малък, тъй като се разчита на т.нар. *близкородствено кръводаряване*. Настъпилният спад в интереса към кръводаряването е обусловен още от ниската информираност за хемотрансфузията, пандемията от COVID-19, демографските проблеми на страната, липсата на достатъчно стимули, страхът от усложнения след кръводаряване и липсата на обществено признание за редовните кръводарители.

Обществен дълг на всеки човек и всяка организационна структура е да съдейства за осигуряване на кръвни продукти, за да може да се улесни кръводаряването [8].

Съществуващата нормативна уредба създава благоприятни предпоставки за формиране на граждански добродетели сред подрастващите. Развиването на чувството за толерантност, съпричастност и емпатия може да изгради силно ангажирана обществена принадлежност.

Цел

Целта на настоящия доклад е да се очертае ролята на обучението за активизиране на студенти и ученици от регион Шумен за включване в донорски акции по кръводаряване.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Целта на научното проучване налага използването на комплекс от социологически и статистически методи.

Социологически методи:

- Анкетен метод – пряка групов анонимна анкета за проучване мнението на учащите преди и след проведените обучителни срещи.

- Документален метод – проучване на нормативни документи: наредби, стандарти, закони.

- Статистически методи – данните са обработени чрез статистически пакет SPSS for Windows версия 19.0.0. За графичен анализ на резултатите – онагледяване на изследваните променливи и взаимовръзките им, е използван Microsoft Office Excel 2010.

РЕЗУЛТАТИ

Проведеното проучване обхваща млади хора ($n = 383$), които са ученици ($n = 199$) и студенти ($n = 184$), и е осъществено през периода март–август 2025 г.

Проектът се реализира в средни и във висши училища. В град Шумен това са: СУ „Сава Доброплодни“ ($n = 84$), ПГ по селско стопанство и хранителни технологии ($n = 25$), ПГ по икономика ($n = 30$), ШУ „Епископ Константин Преславски“ ($n = 64$), Факултет „Артилерия, ПВО и КИС на Военен университет „Васил Левски“ – Велико Търново“ ($n = 53$), Филиал Шумен на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов – Варна“ ($n = 65$), и в град Нови пазар ($n = 62$) са ПГ по химични технологии и дизайн „Проф. д-р Асен Златаров“, ПГ по селско стопанство, СУ „Васил Левски“ и СУ „Хан Исперих“.

Таблица 1. Социално-демографски характеристики на респондентите

Демографски характеристики	Брой	Процент
Възраст	n	%
18-20 г.	246	64,23%
21-30 г.	101	26,37%
31-44 г.	22	5,74%
45-59 г.	14	3,66%
Статут на учащия е	n	%
Ученик	199	51,96%
Студент	184	48,04%
Пол		
Мъже	149	38,9%
Жени	234	61,1%

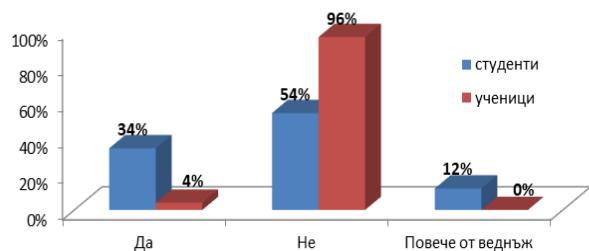
Помолихме респондентите да споделят дали са осъществявали акт на кръводаряване и установихме, че почти всички ученици (96%) и половината от студентите (54%) не са били кръводарители (фиг. 1).

Голям е делът на студентите, които изразяват желание за включване в акция за доброволно и безвъзмездно кръводаряване в Шумен (76%), докато по-малко от учениците споделят такова желание (44%) (фиг. 2).

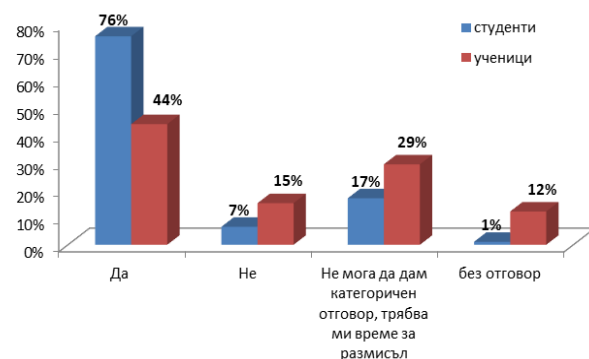
Важно за нас бе да разберем какво би мотивирало младите хора да реализират кръводаряване (фиг. 3).

Значителна част от учениците и студентите изразяват мнение, че промотирането на доброволното и безвъзмездно кръводаряване ги е убедило в животоспасяващия му смисъл и в безопасността при осъществяването (ученици – 81%, студенти – 87%) (фиг. 4).

Много малък дял от студентите (2%) и част от учениците (14%) не са убедени в животоспасяващата функция и безопасността на кръводаряването.

Фиг. 1. Осъществени кръводарявания

Фиг. 2. Участие в акция за доброволно и безвъзмездно кръводаряване

ОБСЪЖДАНЕ

По отношение на възрастовата структура най-голям е делът на респондентите в млада възраст до 44 години, а именно: 18-20 години (64,23%), 21-30 години (26,37%). Много малък е делът на респондентите на възраст 31-44 години (5,74%), а най-малък е на тези, които са на възраст между 45-59 г. (3,66%).

В настоящото проучване са обхванати 149 мъже (61,1%) и 234 жени (38,9%).

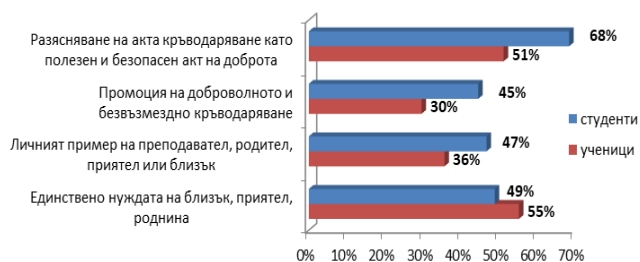
По признак статут на обучаващите – половината от анкетираните са ученици в средни училища и професионални гимназии (51,96%), като почти толкова са и студентите във ВУЗ (48,04%).

Всеки трети от анкетираните студенти вече е дарявал кръв, като част от тях са дарявали повече от веднъж (12%), докато незначителна част от учениците съобщават за осъществено кръводаряване (4%).

Различни автори, визиращи проблемите по осигуряване на донори, отчитат решаващата роля на доброволното кръводаряване сред младите хора. Проучване, осъществено сред студенти в Индия, потвърждава изграждането на позитивно отношение към кръводаряването, като важен фактор за осъществяване на даряване и осигуряване на кръвните продукти от доброволни кръводарители [9].

За популяризиране на идеята за безвъзмездно дарение трябва да се работи предимно с хора в млада възраст, тъй като те се чувстват жизнени, желаят да бъдат полезни, по-бързо вземат решения и действат. Студентите са по-убедителни и категорични по отношение на доброволното даряване на кръв.

По-голяма част от учениците не могат да вземат решение за осъществяване на кръводаряване

*Процентът надхвърля сто, защото анкетираните са имали възможност да посочат повече от един отговор.

Фиг. 3. Мотиви за осъществяване на кръводаряване

Фиг. 4. Ефект върху осъзнаване значимостта на кръводаряването

(29%), докато време за размисъл трябва на по-малко от студентите (17%). Учениците, които не биха осъществили доброволно и безвъзмездно кръводаряване (15%), са два пъти повече от студентите, които не биха се включили в акция за кръводаряване (7%). Смятаме, че тези отговори се дължат на факта, че студентите са по-осъзнати при вземане на решения и общественно ангажирани.

В редица страни кръводаряване се осъществява, когато хемотрансфузията е наложителна при лечение на близък. Проучване, проведено сред студенти в Бангладеш, очертава необходимостта от повишаване на осведомеността и мотивацията за насърчаване на доброволното кръводаряване [10].

Половината от респондентите в проучването ни са споделили, че биха кръводарили, единствено при нужда на близък, приятел или роднина (ученици – 55%, студенти – 49%). Значителна част от студентите (68%) и половината от учениците (51%) посочват разясняването на акта на кръводаряване като полезен и безопасен акт на доброта, като мотивиращ фактор.

Желанието на учащите се за подражание на хора от обкръжаващата ги среда заслужава особено внимание. В съвременното общество, в което трайно са се утвърдили нравствен дефицит и бездуховност, университетските преподаватели и учителите в средните училища могат да станат пример за подражание. Ролята на преподавателя е да развива чрез своето поведение мисленето на младия човек, който да изгради собствен набор от ценности и добродетели.

Личният пример на човек от обучаващата или семейната среда (преподавател, родител, приятел или близък) е от значение за мотивацията на младите хора за кръводаряване (студенти – 47%, ученици – 36%), което потвърждава решаващата роля на обкръжаващата среда не само в усвояването на наука, но и във възпитанието в добродетели.

Насърчаване на кръводаряването може да се постигне чрез образователни кампании за повишаване на обществената информираност за проблемите, касаещи хемотрансфузията.

Ползите от доброволното кръводаряване и ролята му в подкрепа на всяка здравна система очертават неговото важно значение за общественото здраве. Кръводаряването създава чувство за обществена принадлежност и алтруизъм. Обществени кръводарителски кампании и програми за признаване на донорите спомагат за изграждане на култура на редовно кръводаряване [11].

Почти половината от студентите (45%) и 1/3 от анкетираните ученици споделят, че промоция на доброволно и безвъзмездно кръводаряване може да ги активизира за осъществяването му, което потвърждава необходимостта от дейности за повишаване на информираността и за привличането на младите хора към важни и общественозначими каузи.

Изводи

1. Значителна част от младите хора изразяващи мнение, че промотирането на доброволното и безвъзмездно кръводаряване ги е убедило в живо-

тоспасяващия му смисъл и в безопасността при осъществяването му (ученици – 81%, студенти – 87%).

2. Голям е делът на респондентите, които изразяващи желание за участие в акция за доброволно и безвъзмездно кръводаряване в Шумен (студенти – 76%, ученици – 44%).

3. Разясняването на акта на кръводаряване, като полезен и безопасен акт на доброта, се посочва като мотивиращ фактор за кръводаряване (студенти – 68%, ученици – 51%).

4. Личният пример на човек от обучаващата или семейната среда (преподавател, родител, приятел или близък) има значение за мотивацията на младите хора за кръводаряване (студенти – 47%, ученици – 36%), което потвърждава решаващата роля на обкръжението не само в усвояването на наука, но и във възпитанието в добродетели.

5. Обучението в училище и в университет може да благоприятства възприемането на кръводаряването като кауза, което обуславя необходимостта от търсене на нови форми за привличане на младите хора.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Различни форми и начини да се популяризира идеята за доброволно и безвъзмездно кръводаряване ще привлекат младежите към общественозначимата кауза. Насърчаването на безвъзмездното кръводаряване трябва да е мисия на всяка обществена институция, за да се преодолее стигмата „даряване само за близък“ и да се задържат младите хора като редовни донори. Обучението в училище и в университет може да благоприятства възприемането на кръводаряването като добродетел, което обуславя необходимостта от търсене на нови подходи за привличане на младите хора.

Библиография

1. Делор Ж. Образованието скрито съкровище. С., Юнеско, 1997.
2. Закон за предучилищно и училищно образование. В сила от 01.08.2016 г. Обн. ДВ, бр. 79 от 13 октомври 2015 г. Доп. ДВ, бр. 64 от 5 август 2025 г.
3. Правилник за приложение на Закона за народната просвета. Обн. ДВ, бр. 68 от 30 юли 1999 г., доп. ДВ, бр. 74 от 5 септември 2014 г.
4. Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 10 от 2016 г. за организация на дейностите в училищното образование. Обн. в ДВ, бр. 50 от 20.06.2025 г.
5. Торньова Б. Нравствената култура на специалиста по здравни грижи. Габрово, Експрес, 2006 г, 216 с.
6. Закон за висшето образование. Обн. ДВ, бр. 112 от 27 декември 1995 г. ДВ, бр. 63, 1 август 2025 г.
7. Кръводаряване в България – малките, но значими стъпки. Достъпно на: <https://www.forlife.bg/kravodaryavane-v-balgariya>.
8. Националната здравна стратегия 2030. Достъпно на: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang = bg-BG&Id = 1604>.
9. Kowsalya V, Vijayakumar R, Chidambaram R et al. A study on knowledge, attitude and practice regarding voluntary blood donation among medical students in Puduchery, India. Pak J Biol Sci. 2013 May 1;16(9):439-42. doi: 10.3923/pjbs.2013.439.442.
10. Hossain MI, Easmin N, Rahman S et al. Knowledge, attitude and practice regarding voluntary blood donation among Mawlana Bhashani Science and Technology University students in Bangladesh. Intern J Basic & Clinical Pharmacol. 2018;7(8):1464–1470. <https://doi.org/10.18203/2319-2003.ijbcp20183016>.
11. Babic SG, Krsek A, Batitic L. Voluntary blood donation in modern healthcare: trends, challenges, and opportunities Epidemiologia 2024;5(4):770-784, <https://doi.org/10.3390/epidemiologia5040052>

✉ Адрес за кореспонденция

М. Тодорова

e-mail: M.Todorova@mu-varna.bg